

KNJIŽEVNOST

Jerneja Fridl, Drago Kladnik, Milan Orožen Adamič, Miha Pavšek, Drago Perko, Peter Repolusk, Mimi Urbanc (uredniki):

Slovenia in focus

Ljubljana 2007: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 160 strani, 81 barvnih ilustracij, 85 zemljevidov, 20 grafov, ISBN 978-961-254-033-3.

Predsedovanje Evropski uniji je, med drugim, tudi priložnost, da se predsedujoča država podrobneje predstavi ostalim članicam in širši svetovni skupnosti. To je še posebej pomembno za manjše in manj prepoznavne države, kakršna je Slovenija. Poleg obilice lahkotnega informativnega in propagandnega gradiva, v katerem so najpogosteje predstavljene naravne in kulturne znamenitosti ter kulinarčne posebnosti, je lepo in prav, da so za zahtevnejše uporabnike na voljo publikacije z obsežnejšo in bolj poglobljeno vsebino.

Pred slovenskim predsedovanjem Evropski uniji v prvi polovici leta 2008 se je zato Vlada Republike Slovenije odločila za pripravo monografije, ki bi predstavila našo državo s poglobljenega geografskega in širšega vidika. Izkušeni uredniki in pisci z Geografskega inštituta Antona Melika so uporabili že preverjen recept in so se pri snovanju nove knjige v veliki meri naslonili na njeni predhodnici: Nacionalni atlas Slovenije (2001) in Popisni atlas Slovenije (2007). Predgovor je prispeval predsednik slovenske vlade, ki meni, da je knjiga sistematičen prikaz raznolikosti Slovenije, kar je kljub njeni zemljepisni majhnosti ena od njenih temeljnih identitetskih značilnosti. Knjiga je zato nekakšno povečevalno steklo, ki bo tujim bralcem majhno Slovenijo sredi Evrope predstavilo v pravi povečavi.

Slovenija, njene regionalne razlike, njena evropska dimenzija in prepoznavnost, razmerja med naravo in družbo ter nacionalna identiteta Slovenije in Slovencev niso predstavljeni zgolj z besedilom in slikami, ampak tudi z vrhunskimi znanstvenimi in estetskimi tematskimi zemljevidi, ki so rezultat večletnega znanstvenega in kartografskega dela slovenskih strokovnjakov s številnih znanstvenih področij. Na prebivalstvenih zemljevidih so predstavljeni tudi rezultati zadnjega slovenskega popisa prebivalstva iz leta 2002. Naravne in družbene značilnosti Slovenije in slovenskih pokrajin so prikazane celovito, sistematično, prostorsko in uravnoteženo, a v razumljivem poljudnoznanstvenem jeziku. Med slikovnim gradivom niso le klasični slovenski motivi, temveč enakopravno tudi drugi, manj znani, a prav tako zanimivi koščki Slovenije.

Lično oblikovana knjiga je natisnjena v ležečem A4 formatu, ki omogoča kartografske prikaze Slovenije v merilu 1 : 1.000.000. Vsebinsko je razdeljena na pet poglavij. V prvem je Mimi Urbanc v kratkih

odstavkih predstavila temeljne podatke o državi, njenih prebivalcih, gospodarstvu, zgodovini, jeziku in političnemu sistemu. Nadvse zanimivo in z vsebinskega vidika nekoliko nenavadno je drugo poglavje. V njem je Jerneja Fridl obdelala zgodovino in razvoj kartografije na slovenskem ozemlju od rimskih časov pa vse do najnovejših digitalnih zemljevidov. Tretje in četrto poglavje sta izpod tipkovnice Draga Perka. V tretjem poglavju s pomočjo preglednic, grafov in fotografij seznanja bralca z raznolikostjo slovenskih pokrajin, ki je v prvi vrsti posledica prepletanja velikih evropskih naravnih enot ter različnih kulturnih vplivov, v četrtem pa seznanja bralca s pestrostjo naravnih prvin, med katerimi velja omeniti kamnine, relief, vodovje, podnebje, prsti in rastje. Posebej so predstavljeni ogroženost zaradi naravnih nesreč, naravni viri ter območja zavarovane narave. Peto, najboljše poglavje je pripravil Drago Kladnik. V njem je, ob zajetni podpori celostranskih tematskih zemljevidov, podal pregled temeljnih družbenih prvin, ki jih lahko združimo v naslednje tematske sklope: poselitev, naselja, gospodarstvo, infrastruktura, prebivalstvo in Slovenci po svetu. Na koncu sledita še imensko kazalo in večjezični slovarček temeljnih zemljepisnih izrazov.

Slovenija v žarišču oziroma Slovenia in focus je torej knjiga, ki vsebuje strnjene in nazorno prikazane vse relevantne podatke o naši državi: od osnovnih kulturno-zgodovinskih značilnosti do podatkov o naravnem okolju in družbenem razvoju. Pri tem ne skopari s preglednicami, statističnimi podatki, tematskimi zemljevidi in številnimi barvnimi ilustracijami. Ker je v celoti objavljena v angleškem jeziku, je namenjena predvsem tujcem, ki želijo podrobneje spoznati Slovenijo.

Mauro Hrvatin

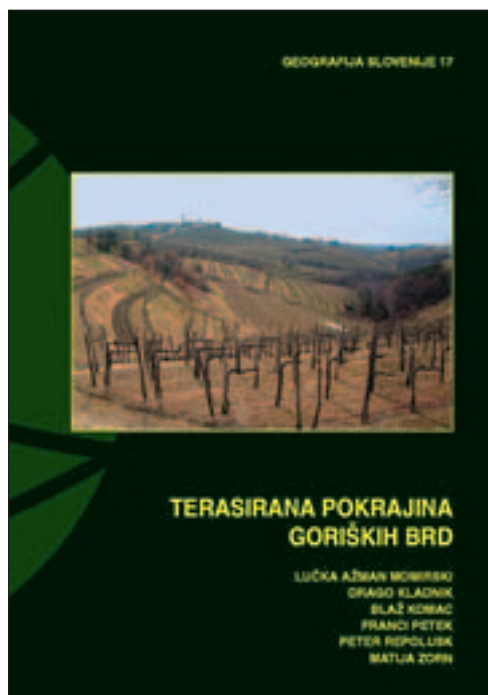
Lučka Ažman Momirski, Drago Kladnik, Blaž Komac, Franci Petek, Peter Repolusk, Matija Zorn:
Terasirana pokrajina Goriških brd
Geografija Slovenije 17

Ljubljana 2008: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 198 strani, 155 fotografij, risb in zemljevidov, 10 preglednic, ISBN 978-961-254-055-5

Sedemnajsta knjiga v zbirki Geografija Slovenije je plod geografsko-arhitekturne naveze v okviru mednarodnega projekta ALPTER, pri čemer je prispevala levji delež geografska stran tega dvojca. Projekt je vodila prvo imenovana med avtorji, sicer docentka na Fakulteti za arhitekturo Univerze v Ljubljani, medtem ko so njeni soavtorji uveljavljeni sodelavci Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU. Projekt ALPTER je med letoma 2005 in 2007 potekal v okviru INTERREG III B programa za območje Alp (<http://alpterslo.blogspot.com/2005/01/project-alpter-home-page.html>). Akronim je sestavljen iz premetanih začetnih zlogov njegovega naslova *The Terraced Landscapes of the Alpine Arc* 'Terasirane pokrajine alpskega loka'.

Nastal je kot poskus ponovnega ovrednotenja in rabe opuščanih kmetijskih teras v alpskih območjih. Navedena težava je šele v zadnjih letih naletela na pozornost javnosti in odziv ustanov, saj lahko privedejo spremembe teh pokrajin do nepovratne izgube njihove vrednosti. Financirala ga je Evropska zveza, potekal pa je hkrati na osmih območjih, na katerih izdelujejo različne projekte. Od kartiranja, ugotavljanja plazovitosti, izboljšanja kmetijske proizvodnje vse do promocije teh območij za turizem. V okviru projekta je potekala tudi obnova teras.

Kot le redkokatera evropska država je Slovenija prepredena s številnimi kulturnimi terasami. Te se kot značilna pokrajinska prvina Sredozemlja pojavljajo v vseh tipih slovenskih pokrajin, pri čemer pa se razlikujejo po pogostnosti, namenu in sedanji funkciji. Največ teras, ki obenem opredeljujejo tudi naše najbolj značilne terasaste pokrajine, je v sredozemskem okolju. Medtem ko so tradicionalne vinogradniške, sadjarske in vrtnarske terase v Koprskih brdih v glavnem že opustili (kar nekaj teh so danes oljgarski nasadi), so vinogradniške terase v nižjem oziroma južnem delu Goriških brd še vedno v polni funkciji, torej primerno vzdrževane in prilagocene strojni obdelavi. Povsem drugače je v višjem, severnem delu Brd, kjer prevladujejo poljedelske terase z nazadovanjem samooskrbne vloge. Zato so postale manj pomembne za preživljanje prebivalstva in so jih v ugodnejših legah zatravili, v manj ugod-

nih pa prepustili zaraščanju. Zaradi navedene dvojnosti so Goriška brda izvrsten poligon za raziskovanje ne le značilnosti terasirane pokrajine, ampak celovitega vzročno posledičnega preučevanja tamkajšnje pokrajine. Poseben pečat jim daje samosvoj zgodovinski razvoj.

Glede na dejstvo, da so kulturne terase marsikje po Sloveniji prevladujoče zaznamovale pokrajinsko podobo, bi lahko na tem področju upravičeno pričakovali več sistematično opravljenega raziskovalnega dela. Še posebej velja to za geografijo, kjer pa razen Titlove študije o podeželju v zaledju obalnih mest iz šestdesetih let prejšnjega stoletja zija velika praznina. Tudi zato je v knjigi predstavljena interdisciplinarna študija pomemben prispevek k vnovičnemu oživljanju zanimanja za preučevanje terasiranih pokrajin.

Kulturnih teras v Goriških brdih se loteva celovito, torej ne le z vidika njihove kmetijske vloge, temveč tudi kot pokrajnotvorno prvino, ki je odločilno vplivala na tamkajšnji videz pokrajine. Še več, zaznamovala ga je s tolikšno mero prepoznavnosti, da se družba dobro zaveda, kako pomembno je primerno vzdrževanje kulturnih teras, ne nazadnje tudi zaradi uspešnosti trženja Goriških brd. Goriška brda so namreč prav zaradi svojih teras ena doživljajsko najbolj privlačnih slovenskih pokrajin. Avtorji ugotavljajo, da so prav geometrično pravilnejši terasni vzorci v veliki meri pripomogli k še večji harmoničnosti pokrajine.

Prelet kazala kaže, da sledi poglavjema o naravnih in družbenih značilnostih Brd, pri slednjih velja omeniti primerjavo med razvojem na obeh straneh državne meje, poglavje o analizi rabe tal na terasah na območju Medane in Kožbane. V nadaljevanju so posebej predstavljene terasirane pokrajine – kulturne terase na splošno in vinogradniške terase kot posebna oblika rabe tal. Nakazana je tudi smer načrtovanja novih teras v Medani. Posebej zanimiva in do sedaj še neobjavljena so zadnja poglavja, ki nas seznanjajo s plazovitostjo Goriških brd, ki je posledica vpliva kamninske sestave in padavin na plazenje, pri čemer sta avtorja izdelala zemljevid plazovitosti. Pri tem sta upoštevala dejansko (jeseni 1998 evidentirane zemeljske plazove) in domnevno plazovitost in izpostavila vpliv plazovitosti na razvoj reliefa.

Vsebinsko kazalo je nekoliko nekonsistentno, saj se nekatera poglavja prekrivajo, spet druga smiselno dopolnjujejo, čemur pa ne gre oporekati, saj se pri projektnem načinu raziskovalnega dela zgodi to precej pogosto.

S svojim poglobljenim pristopom monografija ni le temeljit prispevek k obravnavi kulturnih teras, ampak je zagotovo tudi najbolj poglobljeno delo o Goriških brdih. Od Vrišerjeve študije v petdesetih letih prejšnjega stoletja so bila ta z vidika znanstvene pokrajinske obravnave pretirano zanemarjena. Kljub celoviti obravnavi lahko kot njene osrednje poudarke izpostavimo sistematično obravnavo morfometričnih značilnosti teras s pomočjo GIS tehnologije, značilnosti zgodovinske in sodobne rabe tal v njuni medsebojni primerjavi ter plazovitosti pokrajine, pri čemer velja izpostaviti aplikacijo deterministične in probabilistične metode v funkciji vrednotenja njene dejanske ogroženosti. Nenazadnje je treba izpostaviti še podrobno predstavitev izvedbe na novo terasiranega vinograda v Medani kot konkretnega rezultata mednarodnega raziskovalnega projekta

Z omenjenim pristopom bi morala biti predstavljena knjiga, natančneje svojevrstna monografija Goriških brd zanimiva tudi širši strokovni javnostine in le znanstveni srenji geografov, arhitektov, krajinjskih arhitektov in kmetijcev, če navedemo le glavne *par excellence* »zainteresirane« discipline. Tem strokam pripada tudi največ prostorskih načrtovalcev, ki pa se ukvarjajo s kulturnimi pokrajinami večinoma le eno ali dvodimenzionalno, čeprav bi morali imeti opravka s celovitim pristopom. Delo bo dobrodošlo tudi študentom omenjenih in drugih prostorskih strok in vsem drugim, ki so do sedaj upravičeno pogrešali temeljitejšo predstavitev Goriških brd. In ne nazadnje vsem občudovalcem tamkajšnje pokrajine in njenih plodov v trdnem in tekočem agregatnem stanju kot tudi vztrajnim in trmastim Bricem samim. Ti so lahko upravičeno ponosni, da s svojim delom in vztrajnostjo soustvarjajo daleč naokoli prepoznavno podobo te enkratne domače pokrajine.

Miha Pavšek

Matija Zorn:

Erozijski procesi v slovenski Istri

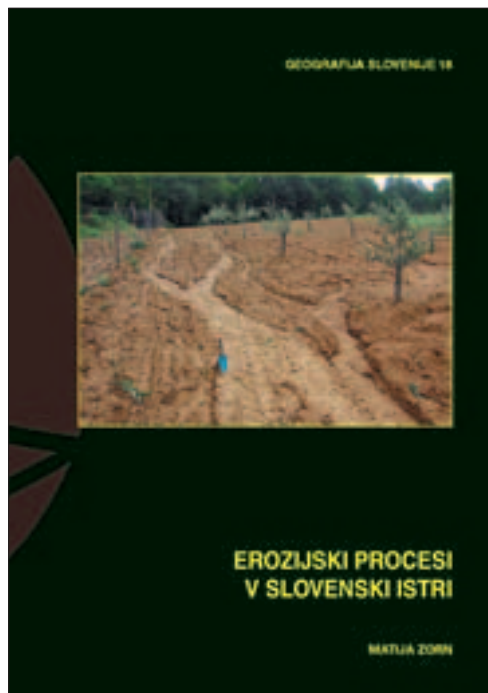
Geografija Slovenije 18

Ljubljana 2008: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 424 strani, 323 fotografij, risb in zemljevidov, 137 preglednic, ISBN 978-961-254-099-9

V slovenski geomorfologiji smo imeli doslej že celo vrsto razprav o razvoju površja, vendar lahko ugotovimo, da je v zadnjih desetletjih preučevanje rečno-denudacijskih procesov nekoliko zaostalo za raziskavami na krasu. Krasoslovci so si tudi po zaslugi slovenskih raziskovalcev že kmalu po polovici prejšnjega stoletja prizadevali za celostno razumevanje razvoja površja in že takrat začeli z meritvami korozijskega zniževanja površja (na primer I. Gams, J. Kunaver). Raziskovalni lok je sklenilo odkritje denudiranih jam v devetdesetih letih prejšnjega stoletja z ugotovitvami o veliki starosti kraškega reliefa, ki so temu sledile (A. Mihevc).

V raziskavah rečno-denudacijskega reliefa smo se celostnemu vidiku najbolj približali pri preučevanju razvoja površja v kvartarju, ki je doseglo višek sredi druge polovice 20. stoletja (M. Šifrer). Kljub množici zbranih podatkov in celoviti podobi o razvoju površja v kvartarju pa je za celovit opis problematike umanjala potrditev z meritvami recentnih geomorfnihih procesov. Podatke o tem so sicer zbirali, vendar so bili namenjeni predvsem gradbeno-tehničnim delom, z nekaterimi izjemami (na primer J. Pintar, A. Horvat) pa so ostali neobjavljeni. Do nedavna je bilo predvsem praktično usmerjeno tudi delo hidrologov (M. Mikoš), s problematiko razvoja površja v kvartarju pa se razen v novejšem času niso ukvarjali niti geologi (M. Bavec).

V zadnjih dveh desetletjih je tudi v slovenski geomorfologiji prevladalo prepričanje, da je za celostno razumevanje razvoja površja v preteklosti pomembno tudi poznavanje recentnih geomorfnihih procesov. Vedenje o njih je na podlagi raziskav predhodnikov utemeljil predvsem K. Natek z raziskavami v terciarnih hribovskih vzhodne Slovenije. Poglobil se je v učinke usadnega preoblikovanja pokrajine in ugotovil,

da so hitri naravni procesi v nekaterih pokrajinah geografska stalnica, ne pa geografska spremenljivka, ali celo izjema.

Kljub temu pa v slovenski geografiji praktično do sedaj nismo imeli dolgotrajnejših standardiziranih meritev erozijskih procesov na različnih rabah tal. Avtorju knjige, ki jo predstavljamo, pa je s prizadevnim skoraj dveletnim delom uspelo zbrati podatke o tem pojavu v slovenski Istri. Erozijski procesi pri različnih naklonih v oljčniku, na travniku in v gozdu. Podatki o eroziji sami po sebi ne bi bili tako pomembni, če jih ne bi spremljale meritve intenzivnosti padavin in umikanja strmega flišnega pobočja.

Rezultati meritev so bili pričakovani, a kljub temu izjemni. Potrdili so izjemno intenzivnost geomorfni procesov. Površinsko spiranje na primer prispeva k zniževanju neporaslega površja približno 9 mm/leto, zelo pomembna je žlebična erozija, ki prispeva 75 % k skupni eroziji prsti. Zniževanje površja v gozdu je počasnejše (približno 0,4 mm/leto), na travniku pa še počasnejše (približno 0,2 mm/leto). V raziskavi se je tudi pokazal pomen enkratnih, velikih pojavov, pri katerih se v tednu dni premakne več gradiva kot s počasnimi premiki v celem letu. Pomembna je tudi ugotovitev, da se strmo flišno pobočje umika s hitrostjo skoraj 5 cm/leto.

Te ugotovitve so postavile nov temelj za razumevanje razvoja rečno-denudacijskega površja pri nas, s tem da so poudarile vlogo geomorfni procesov. Tako se je nedvomno pokazalo, da so na dolgi rok geomorfni procesi najmanj tako pomembni kot začetne razlike v geološki sestavi, če ne celo pomembnejši od njih.

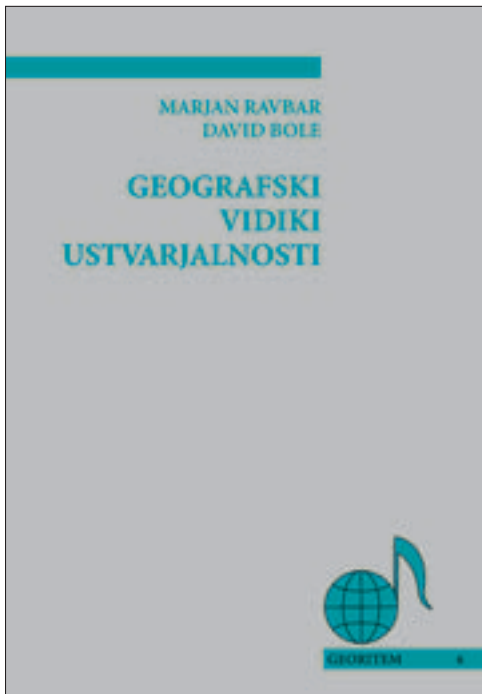
Pri tem ne moremo mimo delovanja človeka, ki s spremembami rabe tal posredno vpliva tudi na erozijo oziroma na nastanek erozijskih žarišč. Slednja so zelo pomemben del preučevane pokrajine. Sodeč po izmerjenih vrednostih umikanja strmega flišnega pobočja bi po avtorjevi predpostavki približno kilometer široka dolina na območju meritev nastala že v holocenu, v največ 20.000 letih (oziroma polovico hitreje, če bi bili erozijski žarišči na obeh straneh doline). Ta ugotovitev postavlja v novo luč

naše celotno razumevanje razvoja raznolikega rečno-denudacijskega površja, zaradi tega odprtega vprašanja (in številnih podatkov, predstavljenih v preglednicah in z grafikoni) pa rezultati znanstvenega raziskovanja, ki so predstavljeni v tej knjigi, niso pomembni le za geomorfologijo, temveč tudi za kmetijsko, gozdarsko, hidrotehnično, planersko in še kakšno drugo stroko.

Blaž Komac

Marjan Ravbar, David Bole
Geografski vidiki ustvarjalnosti
Georitem 6

Ljubljana 2007: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 98 strani, 10 preglednic, 5 grafikonov, 9 zemljevidov, 5 shem

V zadnjih dveh desetletjih ustvarjalnost prepoznavamo kot odločilno razvojno gonilno silo, podlago gospodarske rasti in vzrok pomembnih strukturnih sprememb v družbi. Učinki ustvarjalnosti se ne kažejo le na gospodarskem in socialnem področju, ampak se odražajo tudi v preobrazbi pokrajine in v ravnanju politike. Zato je zelo dobrodošlo delo, ki se pogloblja v njeno pojavnost, njene značilnosti in zakonitosti; v slovenski geografski literaturi smo ga doslej zaman iskali.

Avtorja pričujoče publikacije sta želela raziskati, kdo je nosilec ustvarjalnosti, kaj vpliva nanjo, kakšna je razporeditev človeškega potenciala, od kod razlike med regijami (tako na globalnem kot lokalnem nivoju) – skratka: kakšni so geografski vidiki ustvarjalnosti. Bistvenega pomena je, kako v regiji vzgojiti, pritegniti in ohranjati ustvarjalno populacijo ali kako se čimprej utrditi kot družba znanja. Ustvarjalno okolje oziroma ustvarjalna družba svoje talente izkoristi za nadpovprečen razvoj tehnologije in za sodelovanje, od tega pa je odvisna konkurenčnost regije, ki je v sodobnih globalizacijskih razmerah odločilnega pomena. Regije postajajo vse bolj medsebojno povezane in odvisne; postopno se obliku-

je enotno območje trgovinsko-prometnih tokov in investicijskih dejavnosti, razvijejo se multinacionalna in transnacionalna podjetja.

Prvi del publikacije se ukvarja z metodologijo. Najprej se seznanimo s pojmom globalizacije, z razmerami, ki vodijo vanjo in z njenimi različnimi stopnjami intenzivnosti. Proces je povezan z liberalizacijo svetovne trgovine, s pospešenim razvojem informacijskih in komunikacijskih tehnologij, z globalno dostopnostjo do trga kapitala in s povečano mobilnostjo prebivalstva. Predstavljeni so poglavitni kazalniki globalizacije. Mesta so še vedno nosilci regionalnega razvoja, a ne več samo zaradi svojega geografskega položaja, nadpovprečne infrastrukturne opremljenosti in oskrbnih funkcij, temveč predvsem zaradi izjemno razvitih proizvodnih in organizacijskih oblik in zaradi uspešne simbioze institucionalnih, gospodarskih in človeških potencialov.

Avtorja predstava prvine in značilnosti ustvarjalnega okolja ter razložita, kako se novi pogledi in razvojno načrtovanje razlikujejo od tradicionalnih pogledov. Razlagata pojem »učee se regije/mesta« in odkrivata dejavnike, ki vodijo k njenemu/njegovemu političnemu, družbenemu, kulturnemu in organizacijskemu napredku. Poudarjata pomen inovacij in znanja ter ugotavljata, da je regija/mesto prisiljena/ o v tekmovalnost, saj si v svetu z omejenimi viri le tako lahko utrdi svoj položaj. Navajata lastnosti, na podlagi katerih lahko ocenjujemo uspešnost regij in mest. Ta je odvisna tudi od njihovega povezovanja (t. i. mreženje oziroma grozdenje), katerega cilj je ustvariti konkurenčno regijo v svetovnem merilu.

Posebno podpoglavje, katerega avtor je Janez Nared, se ukvarja s konceptom ustvarjalnega okolja. V okviru tega je poudarjen pomen mrežnega povezovanja, ki temelji na osebnih poznanstvih, vzdrževanju in obnavljanju stikov, medsebojnem informiranju in zaupanju, predvsem pa na identifikaciji skupnih ciljev. Izjemnega pomena so torej tesne komunikacijske vezi, sposobnost in pripravljenost za učenje ter vključenost t. i. podpornih ustanov oziroma dovolj obsežna kritična masa znanstvenikov, izobraževalnih in raziskovalnih ustanov, ki skrbijo za prenos znanja.

Človeški kapital je ena najpomembnejših prvin, ki pogojuje ustvarjalnost. Omogoča učinkovito uvažanje novih tehnologij, določa sposobnost regije za vodenje lastnega tehnološkega razvoja in vpliva na gospodarsko rast, rast dohodkov in konkurenčnost regije. Bistven rezultat je dvig življenjske ravni prebivalstva. Ključni problemi so v neenakomerni razporeditvi človeškega kapitala in neenakih možnostih izobraževanja in zaposlovanja. Tu spoznamo slovenske razmere (gravitacijska območja treh slovenskih univerz, delež vpisanih študentov, doseženo stopnjo izobrazbe, indeks starosti – po občinah) in očno, po kateri je v konkurenčni prednosti osrednja Slovenija.

Človeški kapital je nadgrajen z družbenim kapitalom; upoštevani so dejavniki družbene organiziranosti in norm, odnosi med posamezniki, podjetji in ustanovami, od katerih je odvisno delovanje družbe kot celote. Govorimo o povezujočem družbenem kapitalu, če se povezujejo različne družbene skupine, pa o t. i. mostiščnem družbenem kapitalu. Tega je težko meriti, saj ni na razpolago primernih kazalnikov po občinah. Avtorja sta za te potrebe kot kazalnike uporabila društveno dejavnost po občinah, vlaganje občin na področjih rekreacije in kulture ter dejavnosti neprofitnih organizacij.

Gospodarski razvoj je odvisen od tehnološkega razvoja, ta pa od inovacij oziroma od izboljšav proizvodov, procesov ali storitev, ki so na trgu. Glavno gibalno inovacij je naraščajoča konkurenca. Tu ima ključno vlogo regija s svojimi družbenimi in kulturnimi značilnostmi. Avtorja se posebej posvečata dejavnikom regionalne inovativnosti, samemu regionalnemu inovacijskemu sistemu (tehnološki parki, raziskovalne ustanove) in pomenu velikih in malih podjetij v kapitalsko različno zahtevnih gospodarskih panogah.

Poleg geografskega položaja in družbenogeografskih značilnosti pomeni veliko razvojno oziroma konkurenčno prednost geografsko kopičenje in povezovanje sorodnih podjetij oziroma podjetij iste panoge, kar vodi tudi v veliko zgoščenost specializirane delovne sile. Podjetja se povezujejo na podlagi skupnih ciljev in potreb; pojav imenujemo grozdenje ali mreženje.

Učee se regija se torej oblikuje ob ugodnem spletu prostorskih (lokacija, infrastruktura), gospodarskih (grozdi, industrijski okoliši) in družbenokulturnih razmer (družba, politika).

Surovine, delovna sila in zemljišče postanejo dejavniki drugotnega pomena, odločilna pa sta grozdenje in produkcija znanja. Na eni strani se pojavlja sodelovanje med mesti/regijami, na drugi tekmovalnost.

Vendar je konkurenčnost uravnotežena in ni cilj, ampak sredstvo za krepitev medsebojnega sodelovanja v skrbi za splošen družbeni razvoj, za višjo kakovost ponudbe in nižje stroške oziroma za racionalizacijo delovnega procesa. Rezultat je nenehna selekcija, prilagodljivost in izboljševanje oblik in načinov delovanja.

Avtorja opozarjata, da je glede na neprepoznavnost slovenskega urbanega sistema v evropskih razmerah perspektiva slovenskih mest le v čezmejnem povezovanju. Dejansko se Slovenija zaradi svojega specifičnega geopolitičnega položaja v Združeni Evropi vse bolj vključuje v nadnacionalne tokove.

Drugi del publikacije prinaša povzetke teoretičnih izhodišč, analiz, priporočljivih praktičnih primerov iz raziskave OECD, ki jih avtor poglavja, Peter Repolusk, priporoča kot najbolj kompleksen prikaz zapletene nove problematike. Navaja tudi nekaj primerov dobre prakse, iz katerih naj bi slovenska mesta črpala ideje za preboj. Opisuje metode in našteva dejavnike, ki vplivajo na gospodarsko podobo in konkurenčnost regije. Temeljne značilnosti in pomen učenja in inovativnosti predstavlja na primerih petih sondnih mest oziroma regij: vzhodnonemške Jene, departmaja Vienne iz osrednje Francije, dansko-švedske obmejne regije Øresund, španske Andaluzije in industrijskega območja Kent Thames-side iz jugovzhodne Anglije.

Rezultate empiričnih raziskav sta avtorja strnila v skup političnih priporočil za oblikovanje učečih se mest in regij. Med primeri na območju EU, kjer se je koncept družbe znanja dobro uveljavil, sta predstavila italijansko Furlanijo-Julijsko krajino, katere gospodarstvo temelji na majhnih in srednje velikih podjetjih, avstrijski Gradec, angleški Bristol in nizozemski Leiden. Inovativne regije izkazujejo veliko število patentov na 100.000 prebivalcev, velik družbeni proizvod na prebivalca, močno specializiranost in raznolikost proizvodnje, poleg tega pa veliko mobilnost delovne sile (kroženje vodilnih med podjetji) in imajo jasno vizijo razvoja. Pomembna pokazatelja inovativnih regij sta indeks konkurenčnosti in indeks inovativnosti. Ključ uspeha je v medsebojni komunikaciji in grozdenju, ki pa je izjemno težavna naloga. To se kaže tudi na primeru Mestne občine Ljubljana, ki v tej smeri že deluje, vendar ukrepi še niso usklajeni na vseh nivojih.

Glede na to, da ima Leiden s svojim izgrajenim tehnološkim parkom vse značilnosti učečega se mesta, čigar razvoj je potekal ob idealnem spletu vseh ključnih okoliščin in je pomemben v globalnem merilu, sta avtorja aplicirala primer na slovenski prostor. Kritično sta ocenila novejši razvoj Ljubljane in njenega Tehnološkega parka in opozorila na pomanjkljivosti.

Sklepna poglavja so namenjena analitični predstavitvi stopnje ustvarjalnosti ter njene prostorske razprostranjenosti v Sloveniji. Eden najpomembnejših kazalnikov je izobrazbena sestava prebivalstva. Izvedeni so različni izračuni na nivoju občin; ločeni je pet izobrazbenih ravni. Homogena območja lepo izstopijo na sprememnem zemljevidu. Predstavljeni so tipi ustvarjalnih skupin (tehnološka ustvarjalnost ali inovativnosti, gospodarska ali podjetniška in umetniška ali kulturna ustvarjalnost), opozorjeni smo na problem njihove identifikacije in na pomanjkljivosti razpoložljivih podatkov. Avtorja zanima, kako so razporejene ustvarjalne skupine po državi oziroma kako se razlikujejo lokacijski koeficienti posameznih razvojnih regij. Posebej ugotavlja razlike med urbaniziranimi območji in podeželjem znotraj razvojnih regij. Išče razmerje med ustvarjalnimi poklici in vsem aktivnim prebivalstvom ter med številom ustvarjalnih skupin po kraju dela in številom ustvarjalnih skupin po kraju bivanja. Večina analiz kaže zelo neenakomerno razporeditev ustvarjalnih poklicev v Sloveniji, močno zgoščenost v osrednje-slovenski regiji in nadpovprečno stopnjo dnevne delovne migracije proti Ljubljani. Ustvarjalnost je povezana tudi s kakovostjo bivalnih razmer in z rekreacijskimi potenciali, med pomembne kazalnike pa spadata tudi stopnja dodane vrednosti na prebivalca in vrednost investicij na prebivalca. Inventivnost posameznih slovenskih območij je težko merljiva. O inovacijskem potencialu lahko sklepamo na podlagi podatkov o podeljenih patentih, boljši pa so kompleksnejši pokazatelji, kot je indeks inovacije.

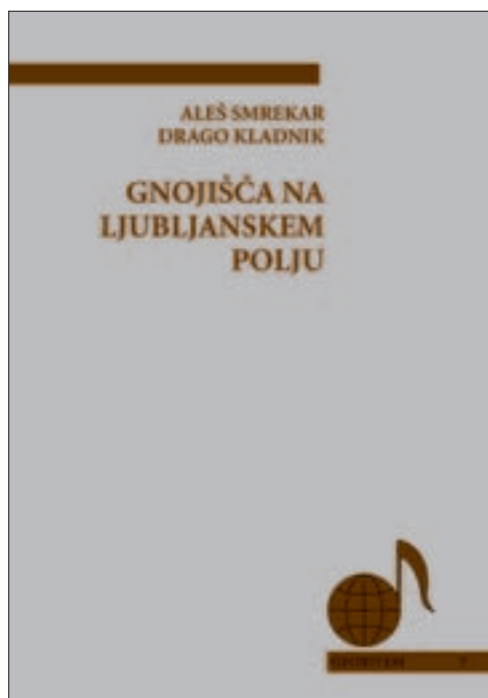
V Sloveniji glede lokacijske privlačnosti Ljubljanska regija sicer močno izstopa, a hkrati po letu 1990 poteka tudi prostorska decentralizacija; v mestnih regijah in vplivnih območjih se kažejo novi zametki zaposlitvenih jeder, za katere je v nasprotju s prej prevladujočo fordistično – količinsko proizvodnjo značilna postfordistična fleksibilna, na kakovosti, konkurenčnosti in znanju temelječa proizvodnja.

Čeprav je publikacija (uredila sta jo Drago Kladnik in Drago Perko) namenjena najprej geografom, posebej študentom, jo toplo priporočamo vsem, ki odločajo o prostorskih in družbenoekonomskih posegih oziroma procesih.

Maja Topole

Aleš Smrekar, Drago Kladnik:
Gnojišča na Ljubljanskem polju
Georitem 7

Ljubljana 2008: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, 119 strani, 2 preglednici, 12 zemljevidov, 40 grafikonov, 23 fotografij, ISBN 978-961-254-071-5

Knjiga, ki je rezultat obsežnega terenskega dela, celostno obravnava gnojišča oziroma gnojne objekte na Ljubljanskem polju z vidika njihove potencialne nevarnosti za podtalnico. Slednja je s svojimi bogatimi zalogami izjemno pomemben naravni vir, ki pa je pod pritiskom številnih interesov. Med njimi je tudi kmetijstvo, in sicer zaradi ploskovnega obremenjevanja in zaradi slabega nadzora.

Uvodna poglavja v knjigi obravnavajo preučevano območje in njegove značilnosti, posebej podrobno pa značilnosti podtalnice. Prispevek o odnosu med mestom in kmetijstvom nas uvede v naslednje poglavje, ki celovito obravnava kmetijstvo oziroma kmetijsko pridelavo na vodovarstvenih območjih: socialne in socialnoekonomske značilnosti, posetne razmere, rabo tal, usmerjenost kmetijske pridelave, opremljenost s kmetijsko mehanizacijo, tržnost pridelave in dopolne dejavnosti, bodoče načrte in problematiko nasledstva, okoljsko problematiko in perspektive ekološkega kmetovanja, glavne značilnosti živinoreje ter gnojilno in škroplilno prakso.

Osrednje poglavje obravnava problematiko popisanih gnojnih objektov na celotnem vodovarstvenem območju po veljavnem Odloku o varstvu virov pitne vode (UL SRS 13/1988), ki meri nekaj več

kot 56 km². Na kmetijah, ki imajo skupno 155 hlevov, je bilo evidentiranih 307 gnojnih objektov, od tega 151 gnojišč in 156 gnojnicnih jam. Velik del kmetij ima torej ločeno zbiranje gnoja z nastiljem in gnojevko. Samo slednje imajo na 21 kmetijah. Prav tako kot število je pomembna tudi urejenost oziroma neurejenost gnojišč; 110 urejenih, delno urejenih 18, neurejenih 23, med njimi 9 problematičnih. Večje zgostitve problematičnih so v drugem vodovarstvenem pasu črpališča Hrastje, kar zaradi njegove dolvodne lege ob sorazmerno majhni globini gladine podtalnice ni ugodno.

Na podlagi navedenih pritiskov na okolje so potrebni celovito zasnovani varovalni ukrepi za ohranjanje kakovosti podtalnice Ljubljanskega polja. Opravljena evidenca je temelj za začetek reševanja najbolj perečih problemov. To zahteva tudi tako imenovana Nitratna direktiva oziroma direktiva o varstvu voda pred onesnaženjem, katerega vzrok so nitrati kmetijskega izvora. Stanje se počasi izboljšuje, vendar so vse investicije povezane z velikim finančnim vložkom, ki je za mnoge kmetije preveliko breme. Za dolgoročno reševanje te problematike bodo potrebna tudi javna sredstva.

Omenjena publikacija odpira pomembno vprašanje, ki je zaradi okoljske zakonodaje zelo aktualno in zahteva takojšnje reševanje.

Mimi Urbanc

Ulrike Tappeiner, Axel Borsdorf, Erich Tasser, Sigrun Lange, Valerie Braun (uredniki):

Zbirka DIAMONT

Arbeitshefte/quaderni 47–52

Bolzano/Bozen 2007–2008: Europäische Akademie/Accademia Europea

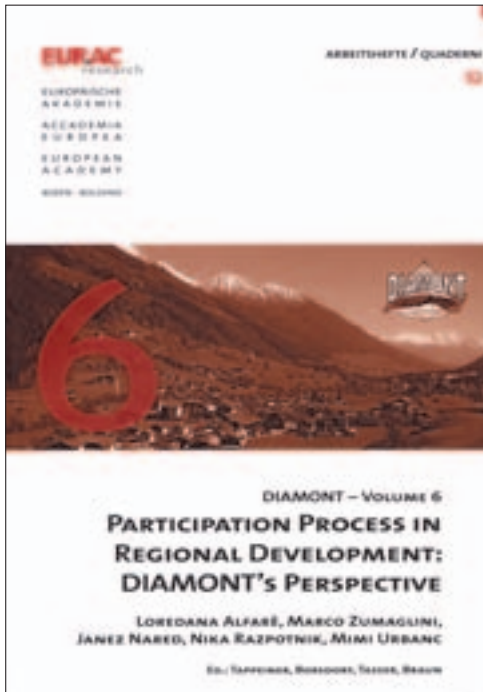
Leta 2007 je začela izhajati zbirka znanstvenih monografij, ki prinašajo izsledke INTERREG IIIB projekta DIAMONT. Projekt, katera polno ime se glasi *Data Infrastructure in the Alps: Mountain Orientated Network Technology*, je v okviru pobude Alpski prostor potekal med letoma 2005 in 2008. Poleg vodilnega partnerja, to je *Institut für Geographie* z Univerze v Innsbrucku, je v projektu sodelovalo še sedem partnerjev iz petih držav.

Široko zasnovan projekt je bil zamišljen v vodstvenih organih Alpske konvencije, in sicer kot podpora prenovi zasnove in vsebine ter ponovnemu zagonu Sistema opazovanja in informiranja v Alpah SOIA (*System for Observation of and Information on the Alps*), ki lahko pomembno prispeva k celovitemu trajnostnemu razvoju. Kljub siceršnji aplikativni naravnosti INTERREG projektov, se je DIAMONT ves čas nagibal v znanstveno smer. To potrjuje tudi zbirka monografij, ki je v okviru redne zbirke *Arbeitshefte/Quaderni* izšla pri *Europäische Akademie/Accademia Europea* v Boznu/Bolzanu.

Avtor prve knjige z naslovom *Analysing the Influence of Cultural Differences on Regional Development in the Alps* je Martin Boesch z *Forschungsstelle für Wirtschaftsgeographie und Raumordnungspolitik* z Univerze v St. Gallenu. Monografija, ki obsega 112 strani, je rezultat delovnega paketa 5. Njena vsebina prinaša vpliv kulturnih dejavnikov, vrednot, vedenja na regionalno politiko in posredno tudi na regionalni razvoj kot celoto. Poleg različnih pristopov, struktur, nalog in ciljev opisuje tudi merila, orodja in institucije regionalne politike v alpskih državah. Če povzamemo, knjiga poskuša zaobjeti celotno področje regionalne politike v Alpah.

Druga knjiga izpod peresa Vincenta Briquela s *CEMAGREF – Groupement de Grenoble – Unité de Recherche Développement des Territoires Montagnards* iz Grenobla nosi naslov *Analysis of Experts' Assessments of Alpine Development*. V štirih poglavjih na 85 straneh na osnovi Delphi ankete prinaša osem razvojnih vprašanj, ki se nanašajo na aktualne in prihodnje razvojne trende, in glavne probleme, s katerimi se Alpe soočajo.

Tretja knjiga, ki sta jo napisala Konstanze Schönthaler in Stefan von Andrian-Werburg s podjetja *Bosch & Partner GmbH* iz Münchna, ima naslov *Indicators on regional development in the Alps*. Monografija na 131 straneh prinaša rezultate delovnega paketa 7, katerega glavni namen je bil razviti kazalnike, s katerimi bi opredelili glavne vsebine trajnostnega regionalnega razvoja. DIAMONTOV sistem kazalnikov smiselno dopolnjuje obstoječe kazalnike, saj temelji na izdelanem metodološkem pristopu. Glavni

del sestavlja niz 42 kazalnikov, posebej prilagojenih izbranemu glavnemu trendu celotnega projekta, to je urbanizaciji in odnosu med centrom in obrobjem.

Četrta knjiga z naslovom *Typology of the Alps based on social, economic and environmental aspects* je delo Ulrike Tappeiner, Delie Gramm, Caroline Pecher in Ericha Tasserja z *Europäische Akademie/Academia Europea* v Boznu/Bolzanu, Floriana Lintzmeyerja in Stefana Marzellija z *ifuplan – Institut für Umweltplanung, Landschaftsplanung und Naturschutz* iz Münchna in Gottfrieda Tappeinerja z Univerze v Innsbrucku. Na 210 straneh prinaša vrsto celostnih, harmoniziranih podatkov za vse občine v Alpah, niz kazalnikov za monitoring trajnosti, razdelano tipologijo Alp, ki temelji na gospodarskih, okoljskih in družbenih vidikih, seznam in opredelitev alpskih središč in analizo raziskave, kako župani dojemajo trajnostni regionalni razvoj.

Peta knjiga *Managing Alpine Resources-Approaches and Instruments* je delo Stefana Marzellija, Floriana Lintzmeyerja in Claudie Schwarz z *ifuplan – Institut für Umweltplanung, Landschaftsplanung und Naturschutz* iz Münchna. Na 132 straneh knjiga prinaša rezultate delovnega paketa 9, in sicer zbiranja in pregledovanja inštrumentov za upravljanje z zemljo viri v smislu njenega prispevanja k regionalnemu razvoju. V knjigi je zbranih in predelanih skupaj okoli 110 inštrumentov, ki so dokumentirani v spletni podatkovni bazi, katero gosti Bavarsko ministrstvo za okolje, javno zdravstvo in zaščito potrošnikov.

Šesta, zadnja knjiga je rezultat delovnih paketov 10 in 11. Avtorji Marco Zumaglini in Loredana Alfarè z *UNCEM: Unione Nazionale Comuni Comunità Enti Montani* in Janez Nared, Nika Razpotnik in Mimi Urbanc z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU so jo naslovili *Participation process in regional development: DIAMONT's Perspective*. Na 146 straneh prinaša rezultate participativnega procesa v izbranih testnih regijah, kjer so bili s pristopom od spodaj navzgor ovrednoteni inštrumenti, ki so bili ugotovljeni kot primerni za usmerjanje razvoja in upravljanje. Poleg tega knjiga prinaša poti iskanja ustreznih rešitev za probleme, zaznane v teh regijah ob upoštevanju potreb lokalnega prebivalstva, in inštrumente, prilagojene specifičnim razmeram v testnih regijah.

Omenjena zbirka – dostopna je v knjižnici Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU – je zaključena celota, ki osvetljuje proces regionalnega načrtovanja zelo na široko in z različnih zornih kotov. Obenem je rezultat različnih pristopov, vključevanja pričakovanih strokovnjakov in potreb lokalnega prebivalstva. Je hkrati teoretsko poglobljena in obenem aplikativno uporabna v vseh gorskih območjih.

Mimi Urbanc

Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik 48-1

Ljubljana 2008: Geografski inštitut Antona Melika ZRC SAZU, Založba ZRC, sozaložnik SAZU, 179 strani, ISSN 1581-6613

V letu 2008 je *Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik* doživela nekaj pomembnih kvalitativnih sprememb, nekatere pa se obetajo tudi v letu 2009. Najpomembnejša novost je, da je bila revija z letnikom 47 vključena v *Science Citation Index Expanded*, kar pomeni, da je sedaj indeksirana v eni najpomembnejših svetovnih baz (http://thomsonreuters.com/products_services/scientific/Science_Citation_Index_Expanded). To je uspelo le redkim slovenski revijam, med drugimi *Acti Carsologica*, tudi reviji Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU. Poleg tega pa je bila *Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik* vključena tudi v *Journal Citation Reports/Science Edition* (http://www.thomsonreuters.com/products_services/scientific/Journal_Citation_Reports).

Indeks citiranja je referenčno orodje, ki poleg običajnih bibliografskih informacij (na primer naslova članka, izvlečka, podatkov o avtorju) vsebuje tudi podatke o citiranih virih člankov, ki jih indeksira. Indeks citiranja lahko razumemo tudi kot seznam predmetnih oznak, ki pa ne izraža vsebinskih opredelitev v tradicionalnem smislu predmetnih oznak (ključnih besed), ampak to stori s citiranimi viri. Z uporabo indeksov citiranja lahko ugotovljamo: kdo citira naše raziskave, v katere smeri se razvijajo najnovejše raziskave in kakšen vpliv imajo nanje že opravljene raziskave, omogočajo spremljanje dela raziskovalnih kolegov, identifikacijo virov, ki jih uporablja konkurenca, omogočajo vrednotenje raziskovalnega

dela, odkrivanje povezanosti posameznih znanstvenih disciplin, analizo uporabe znanstvenih časopisov znotraj ustanove ter analizo vpliva znanstvenih časopisov (faktor vpliva). Več o citiranosti znanstvenih del v Sloveniji je moč prebrati na spletnem naslovu: <http://www.mszs.si/slo/ministrstvo/publikacije/znanost/mzt/raziskovalec/2000-1-2/AKTUAL1.htm>.

Druga novost je, da smo za članke pridobili tako imenovane identifikatorje digitalnega objekta (DOI, angleško *Digital Object Identifier*). DOI je enolična in stalna oznaka za dokumente, ki obstajajo v elektronski obliki in se uporablja za iskanje dokumentov, ki so stalno dostopni na internetu. Sistem DOI za identifikacijo dokumentov ne temelji na lokaciji, ampak dokument sam sebe identificira. Identifikacijo dokumentov omogoča Mednarodna ustanova DOI (*International DOI Foundation*), ki kot upravljalec omogoča, da ima sistem vedno trenutni naslov dokumenta. Tako ima vsak dokument prilagojen URL. Ko se lokacija dokumenta spremeni (s tem pa tudi URL), to ne vpliva na DOI. Prilagoditi se mora samo podatek v DOI bazi podatkov. Pri iskanju dokumenta se uporabi URL na katerem se v danem trenutku dokument nahaja.

Identifikator digitalnega objekta je alfanumerično zaporedje znakov, ki je sestavljeno iz predpone in pripone. Predpono za vsakega prijavitelja določi Agencija za registracijo DOI (*DOI Registration Agency*). Pripono pa določi prijavitelj sam, mora pa biti enolična v okviru prepone. Na primer DOI: 10.3986/AGS48103; prvih osem znakov je za revijo določila Agencija za registracijo DOI, sledi pripona sestavljena iz kratice revije in petih števil, prvi dve številki pomenita letnik, tretja številka v letniku in zadnji dve, za kateri članek po vrsti znotraj številke gre. Pri konkretni številki gre za tretji članek v prvi številki 48. letnika. *Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik* pridobiva DOI-je prek ene izmed ameriških agencij *CrossRef* (<http://www.crossref.org/>).

Za potrebe DOI je bilo treba deloma prilagoditi revijine spletne strani, saj sedaj na spletu niso le pdf datoteke člankov, pač pa ima vsak članek še posebno spletno stran stran z izvlečkom in literaturo.

Tokratna številka prinaša šest prispevkov s področij rabe tal, zemljepisnih imen, naravnih nesreč, varstva okolja in regionalnem razvoju.

Prvi je prispevek Maura Hrvatina in Draga Perka z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU z naslovom 'Pokrajinske značilnosti skupnih zemljišč v Sloveniji'. Skupna zemljišča so bila nekdaj gospodarsko pomembna, zdaj pa so pomembna zaradi ohranjanja kulturne pokrajine in ekološkega ravnovesja. V prispevku avtorja s pomočjo geografskih informacijskih sistemov analizirata izbrane pokrajinske dejavnike glede na različne vrste kmetijskih zemljišč in ugotavljata, ali so se skupna kmetijska zemljišča v Sloveniji res ohranila le v območjih s slabimi naravnimi možnostmi za kmetijstvo.

Drugi je prispevek Nadje Penko Seidl z Biotehniške fakultete Univerze v Ljubljani z naslovom 'Pomen toponimov s poudarkom na ledinskih imenih za proučevanje kulturne krajine'. Toponimi so tista »plast« v pokrajini, v kateri se zrcali vez med fizičnim prostorom in človekovim zaznavanjem, razumevanjem in interpretacijo tega prostora. Med vsemi toponimi so prav ledinska imena tista, ki najbolj podrobno opisujejo (kulturno) pokrajino. Avtorica je v članku skozi analizo ledinskih imen na izbranim območju ugotavljala, v kakšnem razmerju so ledinska imena z območji, ki jih opisujejo, in na kakšen način bi jih lahko uporabili pri načrtovanju in upravljanju sodobnih krajin.

Prav tako o zemljepisnih imenih govori prispevek Draga Kladnika in Primoža Pipana z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU z naslovom 'Piranski zaliv ali Savudrijska vala? Primer problematičnega ravnanja z zemljepisnimi imeni'. Avtorja pišeta o izvoru imena Piranski zaliv. Ime Piranski zaliv (hrvaško Piranski zaljev) je izšlo iz italijanskega imena Vallone di Pirano, to pa je pred stoletjem izpodrinilo ime Valle di Sicciole (tudi Valle di Siciole; slovensko Sečoveljski zaliv), ki se je namesto prvotnih imen Largon oziroma Golfo Largone (v pomenu 'Široki zaliv') uveljavilo proti koncu 18. stoletja. Hrvatje skušajo po letu 2000 zanj povsem na novo uveljaviti ime Savudrijska vala (slovensko Savudrijski zaliv).

Naravnih nesreč se dotakne četrti prispevek Domna Kušarja z Fakulteta za arhitekturo Univerze v Ljubljani z naslovom 'Vpliv naravnih nesreč na arhitekturno podobo stavb'. Avtor v prispevku pokaže vpliv nekaterih nesreč oziroma nevarnosti na spreminjanje arhitekturne podobe stavb in naselij. Poseben poudarek je na nevarnostih (nesrečah), ki ogrožajo zgradbe na Ljubljanskem barju. Ta pokrajina je imela

dolgo sloves kot neprimerna za bivanje. Zaradi bližine Ljubljane pa je postala zanimiva tudi za poselitev, a zahteva poseben način gradnje. S temi problemi se je moral spoprijeti že arhitekt Jože Plečnik, avtor cerkve sv. Mihaela v Črni vasi na Ljubljanskem barju. Analiza cerkve je pokazala, da je Plečnik, ki je stanoval v bližnjem Trnovem, dobro poznal in upošteval glavne nevarnosti, ki ogrožajo naselja na Ljubljanskem barju. Žal pa gospodarske razmere niso omogočale, da bi zgradbo naredil tudi požarno varno.

Kot peti je objavljen prispevek Katarine Polajnar z Geografskega inštituta Antona Melika ZRC SAZU z naslovom 'Ozaveščenost prebivalcev o varovanju mokrišč'. Z metodo anketiranja je avtorica ugotavljala, kakšna je ozaveščenost prebivalcev o mokriščih in odnos do njihovega varovanja. Ugotovila je, da se ozaveščenost prebivalcev o varovanju mokrišč povečuje z višanjem izobrazbe prebivalcev, višanjem zaposlenosti v kvartarnem sektorju in nižanjem starosti prebivalcev. Zaradi pomanjkljivih informacij ter nezadostnega poznavanja naravovarstvenih in ekonomskih funkcij mokrišč se na nekaterih območjih ustvarja negativno mnenje o prednostih življenja na zavarovanih območjih.

Šesti pa je prispevek grških kolegov z naslovom 'Izbor lokacije podjetja v odvisnosti od medregionalnih avtocest: empirična raziskava v Grčiji'. Avtorji so raziskali prispevek podjetij, ki so blizu medregionalnih avtocest, k regionalnemu razvoju. Konkretno so raziskali prispevek teh podjetij h gospodarskemu razvoju regij, v katerih ležijo, in sicer z uporabo multiple regresijske analize ter z vprašalniki podjetjem, ki ležijo ob državni avtocesti Atene–Solun.

Tudi tokrat so prispevki v skladu z uredniško politiko objavljeni enakovredno v angleškem in slovenskem jeziku, dostopni pa so na novem spletnem naslovu: <http://ags.zrc-sazu.si>.

Matija Zorn